

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Майко Тетяна Степанівна,

кандидат політичних наук,

старший викладач кафедри державної безпеки

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0002-0379-3056

Грушко Ірина Ігорівна,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри державної безпеки

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID: 0000-0001-8444-4706

У статті розкрито внесок громадських організацій у забезпечення національної безпеки України під час воєнного стану. Аналізуються основні функції та діяльність громадських організацій, які допомагають ефективно працювати системі безпеки країни.

Стаття детально розглядає роль громадських організацій у мобілізації та підтримці національної обороноздатності. Досліджується роль громадських організацій у процесах реабілітації, соціальної адаптації та надання психологічної підтримки військовослужбовцям, ветеранам та їхнім родинам. Крім того, дослідження висвітлює гуманітарну допомогу, яку надають громадські організації постраждалим унаслідок військової агресії російської федерації проти України. Значна увага приділяється захисту прав людини, де громадські організації виступають гарантами захисту прав і свобод громадян під час воєнного стану. Розкрито важливість інформаційної роботи громадських організацій у поширенні об'єктивної та достовірної інформації про ситуацію в умовах воєнного стану. Описано проекти та ініціативи, які допомагають формувати свідоме громадянство й мобілізувати суспільство. Стаття також висвітлює медіа-партнерство громадських організацій і медіа щодо поширення інформації про національну безпеку, стимулюючи громадян до активної участі та підтримки.

У висновках доведена ефективність громадських організацій у процесі забезпечення національної безпеки України, визначено, що лише завдяки синергії зусиль та співпраці між державою, військовими структурами і громадськими організаціями в умовах воєнного стану можна створити стійку систему захисту країни та надати підтримку тим, хто її потребує.

Ключові слова: громадські організації, національна безпека України, воєнний стан, психологічна реабілітація, гуманітарна допомога, захист прав людини, моніторинг, свідоме громадянство.

Maiko Tetiana, Hrushko Iryna. The role of public organizations in ensuring the national security of Ukraine in the conditions of martial law

The article explores the contribution of civil society organizations in ensuring the national security of Ukraine in times of martial law. It analyzes the main functions and activities of these organizations, which help the country's security system function effectively.

The article delves into the role of civil society organizations in mobilization and support for national defense. It examines their role in the processes of rehabilitation, social adaptation, and providing psychological support to military personnel, veterans, and their families. Additionally, the article highlights the humanitarian aid provided by civil society organizations to those affected by the Russian Federation's military aggression against Ukraine. Significant attention is given to the protection of human rights, where civil society organizations act as guarantors of citizens' rights and freedoms during martial law. The importance of information work by civil society organizations in disseminating objective and reliable information about the situation during martial law is also emphasized. The article describes projects and initiatives that help foster conscious citizenship and mobilize society. It also sheds light on the media partnership between civil society organizations and the media in disseminating information about national security, encouraging citizen participation and support.

In the conclusions, the effectiveness of civil society organizations in ensuring the national security of Ukraine is demonstrated. It shows that only through synergy and cooperation between the state, military structures, and civil society organizations in times of martial law can a resilient country defense system be created and support be provided to those in need.

Key words: *civil society organizations, national security of Ukraine, martial law, psychological rehabilitation, humanitarian aid, human rights protection, monitoring, conscious citizenship.*

Україна як суверенна держава сьогодні перебуває у постійному стані безпекових викликів і загроз. Умови воєнного стану вимагають не тільки дій військових і правоохоронних структур, але й активної участі громадськості. Громадські організації відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки, допомагаючи у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних та інших проблем, що виникають в умовах повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією.

Робота над цим науковим дослідженням проводилася на основі аналізу законодавчих актів, наукових досліджень, статистичних матеріалів та експертних висновків. Здійснено аналіз проєктів та ініціатив громадських організацій, що дало можливість визначити їх роль як органічного складника недержавної системи забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану.

Умови воєнного стану вимагають масштабних зусиль для мобілізації суспільства та залучення громадян до допомоги країні. Першими на виклики, що постали перед громадами через війну, відреагували громадські організації, активісти та волонтери.

Із 24 лютого до 30 червня 2022 р. в Україні зареєстрували 4365 організацій громадянського суспільства. «Ці цифри значно перевищують торішні показники. Для прикладу, за весь 2021 р. у країні з'явилися 792 нові благодійні організації. А за трохи більше як 4 місяці 2022-го – у понад 4 рази більше» [1]. Експерти пояснюють це тим, що громадянське суспільство активно мобілізувалося для надання допомоги Збройним силам України та мирним жителям. Офіційний статус надає організаціям більше можливостей, таких як: право на відкриття банківських рахунків, залучення фінансування, співпраця з волонтерами завдяки укладанню угод про волонтер-

ську діяльність та видавання волонтерських посвідчень тощо. Крім цього, офіційно зареєстрована організація має переваги, отримує більше довіри та підтримки від міжнародних донорів [2]. Вони надавали допомогу військовим, займалися пошуком та організацією логістики, підтримували людей, які шукали притулок у громаді, збирали гуманітарну допомогу та виконували багато інших дій.

Громадські організації активно залучаються до процесу підтримки військових і правоохоронних структур. Вони надають допомогу у зборі матеріальних і фінансових ресурсів, закупівлі необхідного спорядження та обладнання, а також забезпечують волонтерську підтримку для військових, їхніх родин і ветеранів.

Із самого початку масштабної війни рф проти України Львівський осередок Національної скаутської організації України «Пласт» активізувався й залучив сотні волонтерів для надання допомоги українській армії та ВПО. Так, за 7 днів роботи штаб «Пласту» у Львові відкрив 18 осередків для збору провізії, медикаментів та амуніції, завдяки діям пластуна було зібрано і надіслано до військових частин понад 50 тонн допомоги. Частина запитів українських військових (зокрема, щодо дефіцитних ліків та бойового екіпірування) львівським пластунам вдається виконувати завдяки потужній підтримці української діаспори та світової спільноти. Окрім цього, вони долучаються до плетіння маскувальних сіток, виготовлення протитанкових їжаків тощо [3].

На наданні прямої адресної допомоги вже визначеним військовим частинам спеціалізується благодійний фонд «Армія SOS», що має на меті організацію закупівлі необхідних речей та централізовану доставку або пересилання цих речей до військових частин [4].

Масштабну волонтерську діяльність проводять благодійні фонди Діани Макарової та Сергія Притули.

Для військових структур взаємодія з громадськістю також є важливою і сприяє: 1) створенню механізму незалежного моніторингу щодо забезпечення військових потреб; 2) підвищенню соціального захисту військовослужбовців; 3) запобіганню корупції [5, с. 8].

Важливим аспектом ролі громадських організацій у мобілізації є їхній внесок у формування патріотичного духу та національної свідомості. За допомогою проведення різноманітних освітніх і просвітницьких заходів вони сприяють усвідомленню важливості захисту Вітчизни та формують позитивне ставлення до власної країни. Громадські організації також забезпечують інформаційну підтримку, активно просуваючи ідеї національної безпеки та важливість громадської участі в цих процесах.

Особливе значення для військовослужбовців, ветеранів та їхніх родин в умовах воєнного конфлікту має психологічна підтримка. Громадські організації в Україні розробляють програми та ініціативи, спрямовані на забезпечення психологічної підтримки військових та їхніх родин. Вони впливають на створення відповідних умов для психологічної реабілітації, допомагають у подоланні стресу та тривоги, сприяють соціальній адаптації учасників війни.

У Статуті «Організації ветеранів України» мета її діяльності визначається як «координація зусиль ветеранів, їх об'єднань для ефективної реалізації та захисту спільних інтересів у справі ефективного використання наявних можливостей щодо забезпечення захисту своїх економічних, соціальних прав, надання оздоровчої, медичної, психологічної, моральної та соціальної допомоги, зокрема і сприяння вирішенню житлових проблем» [6]. Організація надає психологічну допомогу ветеранам, які повернулися з зони воєнних дій, допомагаючи їм у подоланні посттравматичного стресового розладу та інших психологічних труднощів, вла-

штовує групові сесії, індивідуальні консультації та тренінги з метою підтримки ветеранів у процесі їх реабілітації.

Також громадські організації, які працюють у сфері підтримки військовослужбовців та їхніх родин, забезпечують психологічну допомогу та підтримку в умовах віддаленості і стресових ситуацій. Наприклад, «Громадський рух «Жіноча сила України» з перших днів повномасштабної війни реалізує проєкт «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» [7]. Організація надає емоційну та практичну підтримку сім'ям військовослужбовців, які перебувають на фронті. Представники громадського руху організують зустрічі, консультації, телефонну підтримку і надають необхідну інформацію про права та соціальні пільги для родин військових.

Ще одним прикладом є проєкт «Брат за Брата України», який надає психологічну підтримку ветеранам та учасникам воєнних дій через спільноту в соціальних мережах. У межах проєкту ветерани можуть обговорювати свої проблеми, отримувати поради та підтримку від однодумців, що допомагає їм подолати психологічні труднощі та відчувати себе частиною спільноти.

Завдяки роботі громадських організацій у сфері психологічної підтримки військовослужбовців, ветерани та їхні сім'ї отримують необхідну допомогу та ресурси для подолання труднощів, пов'язаних із воєнними діями. Це сприяє їхній реабілітації, соціальній адаптації та покращує якість їхнього життя.

Громадські організації відіграють важливу роль у моніторингу та реагуванні на гуманітарні кризи і наданні соціальної допомоги населенню, яке постраждало через воєнні дії, і територіальним громадам, що або постраждали від бойових дій, або приймають внутрішньо переміщених осіб. Проводяться роботи за такими напрямками:

– надання соціальних послуг, які включають евакуацію та тимчасове розміщення людей зі східних, південних і північних областей України переважно у західних регіонах. Також забезпечення

послуг із правового захисту та юридичного представництва громадян, які опинилися в кризових ситуаціях. Вирішення цих питань відбувається через секторальну співпрацю між громадськими організаціями західних регіонів України та організаціями, які були змушені залишити свої локації на сході України та переїхати до безпечніших західних регіонів через загрози репресій з боку окупантів. Прикладом такої співпраці є спільна діяльність коаліції ОГС «На лінії зіткнення», яка до 24 лютого 2022 р. поширювалася на Донецьку і Луганську області, та ГО «Молода Просвіта Прикарпаття»;

- надання допомоги хворим і пораненим, що перебувають у лікарнях; жертвам сексуального насильства в регіонах, що були тимчасово окуповані російськими збройними силами;

- громадські ініціативи зі стимулювання економічної активності в регіонах; працевлаштування громадян, які втратили роботу через війну, передусім у тих сферах, де бракує робочої сили;

- упровадження різних форм позашкільних заходів для дітей ВПО, зокрема організація дитячих таборів і центрів;

- опікування проблемами дітей, батьки яких загинули внаслідок бойових дій; залучення фінансових можливостей іноземних донорів до створення груп самопомогі в межах територіальних громад, розташованих у районах (зонах) проведення воєнних дій;

- надання допомоги ВІЛ-інфікованим громадянам та особам з інвалідністю, літнім людям (зокрема, з різними вадами здоров'я);

- допомога домашнім тваринам, притулкам для тварин, мешканцям зоопарків [8, с. 28].

Громадські організації також відіграють важливу роль у налагодженні зв'язку з міжнародними гуманітарними організаціями та отриманні міжнародної допомоги для локалізації та розв'язання гуманітарних криз. Одним із прикладів такої діяльності є робота Благодійного фонду «Карітас України». Ця організація надає допомогу людям, які перебувають у вразливому становищі внаслідок воєн-

них дій. Представники фонду забезпечують постачання гуманітарної допомоги, такої як: продукти харчування, одяг, спальні мішки та інші необхідні речі, тим, хто був змушений покинути свої домівки через війну.

Громадські організації також надають медичну допомогу вразливим верствам населення, включаючи дітей та літніх людей, які потерпають від наслідків воєнних дій. Наприклад, благодійна організація «Медики без кордонів» активно працює в Україні, надаючи медичну допомогу населенню, яке перебуває у зоні конфлікту.

Завдяки громадським організаціям Україна отримує необхідну гуманітарну допомогу, яка є життєво важливою для постраждалих від воєнного стану та воєнних дій. Ці організації забезпечують не тільки матеріальну та медичну допомогу, але й надають підтримку та сприяють соціальній адаптації постраждалих людей, допомагаючи їм повернутися до нормального життя після складних переживань.

Громадські організації відіграють ключову роль у захисті прав людини під час воєнного стану, надаючи правову допомогу і забезпечуючи моніторинг порушень та документування випадків порушень прав людини. В Україні існують численні приклади, коли громадські організації активно працюють для захисту прав громадян у непростих умовах воєнного конфлікту.

Одним із прикладів є робота правозахисної організації «Харківська правозахисна група». Представники цієї групи надають правову допомогу постраждалим громадянам, які поступаються своїми правами через воєнні дії. Організація займається документуванням порушень прав людини і подає скарги до міжнародних організацій, щоб залучити увагу до ситуації та забезпечити захист прав потерпілих.

Інший приклад – ГО «Комітет захисту прав людини». Ця організація активно проводить моніторинг ситуації щодо прав людини в умовах воєнного стану і документує випадки порушень. Вона співпрацює з міжнародними правозахисними

організаціями, надає інформацію і звіти про порушення прав людини, щоб забезпечити прозорість та відповідальність за дії воєнних структур.

Громадські організації в Україні також працюють у сфері захисту прав учасників воєнних дій та їхніх родин. Наприклад, члени ГО "HEROU" комунікують з державними органами: збирають звернення від військових та їхніх родин і на основі цього складають заявки. Так, військові можуть звертатися до ГО з питаннями недостатнього матеріально-технічного забезпечення чи в разі злочинних наказів командування. Також у громадській організації готові допомогти з документацією щодо зниклих безвісти чи виплат компенсацій [9].

Захист прав людини в умовах воєнного стану має велике значення для забезпечення справедливості та правосуддя. Громадські організації відіграють важливу роль у забезпеченні цього захисту, сприяючи наданню правової допомоги, моніторингу порушень і документуванню фактів, що дозволяє привернути увагу міжнародної спільноти та забезпечити відповідальність за порушення прав людини під час конфлікту.

Інформаційна робота громадських організацій в умовах воєнного стану має чимале значення у поширенні об'єктивної та достовірної інформації, а також у формуванні свідомого громадянства і мобілізації суспільства. В Україні існують численні приклади, коли громадські організації активно працюють, щоб забезпечити належну інформаційну підтримку громадян.

Одним із прикладів є Медіацентр «Інформаційний спротив». Ця організація прагне надати об'єктивну та достовірну інформацію про ситуацію в умовах воєнного стану. Члени медіацентру займаються моніторингом медіа, фільтрують недостовірну інформацію та поширюють достовірні новини, допомагаючи громадянам отримувати правдиву картину подій і усвідомлювати важливість підтримки національної безпеки.

Іншим прикладом є Центр громадської інформації «Майдан моніторингу». Ця організація працює над збиранням,

аналізом і поширенням об'єктивної інформації про воєнні дії та ситуацію в зоні конфлікту. «Майдан моніторингу» сприяє мобілізації суспільства, публікуючи звіти, інформаційні матеріали та аналітичні статті, що допомагають громадянам бути освіченими та впливати на прийняття важливих рішень у сфері національної безпеки.

Громадські організації в Україні також займаються підготовкою інформаційних кампаній, які мають на меті усвідомлення важливості національної оборондатності та підтримки військових. Наприклад, організація «Стоп-війна» проводить соціальні проекти, які мають залучити громадян до підтримки військових та підвищити їх рівень обізнаності про ситуацію в країні.

Громадські організації в Україні відіграють важливу роль в інформаційній роботі, надаючи об'єктивну та достовірну інформацію, сприяючи формуванню свідомого громадянства і мобілізації суспільства. Вони є надійними джерелами інформації, які допомагають громадянам зрозуміти ситуацію, приймати обґрунтовані рішення та брати участь у захисті національної безпеки.

Медіапартнерство громадських організацій має велике значення для поширення інформації про національну безпеку, спонукаючи громадян до активної участі та підтримки. В Україні існують численні приклади успішної співпраці громадських організацій із медіа, що допомагають привернути увагу громадськості до питань національної безпеки.

Одним із прикладів є співпраця громадської організації «Спілка ветеранів АТО/ООС» із телеканалом «Перший». Ця співпраця має на меті інформування громадськості про важливі питання національної безпеки та воєнного конфлікту. Організація надає експертні коментарі та свідчення ветеранів, що допомагає зрозуміти ситуацію з більш об'єктивного погляду. Таке медіапартнерство сприяє формуванню свідомості та залученню громадян до підтримки ветеранів і захисту національної безпеки.

Інший приклад – співпраця громадської організації «Центр громадських ініціатив» із різними онлайн-медіа. Організація забезпечує постійну інформаційну підтримку медіа, публікуючи регулярні оновлення та новини щодо національної безпеки. Ця співпраця сприяє поширенню об'єктивної інформації серед громадськості та стимулює активну участь громадян у захисті національної безпеки.

Загалом кількість згадок благодійних фондів, благодійних організацій, громадських організацій, волонтерських організацій в українському медіапросторі зростає з лютого 2022 р. до листопада 2022 р. майже в 10 разів. Із 24 лютого зі згадками ГО, БО та волонтерських ініціатив вийшло майже 600 тис. повідомлень у ЗМІ та соціальних мережах [10].

Медіапартнерство громадських організацій і медіа в Україні є важливим інструментом залучення громадськості до питань національної безпеки. Спільна робота сприяє розширенню інформаційного простору, підвищенню обізнаності громадян та формуванню активного громадянства в контексті захисту національних інтересів.

Висновки. Громадські організації виконують низку важливих функцій, включаючи мобілізацію та підтримку національної обороноздатності, надання психологічної підтримки військовослужбовцям та їхнім родинам, забезпечення гуманітарної допомоги та захист прав людини. Вони також відіграють важливу роль у поширенні об'єктивної та достовірної інформації, формуючи свідоме громадянство і сприяючи мобілізації суспільства.

У випадках, коли держава стикається з загрозами, що безпосередньо стосуються виживання країни та її населення, громадські організації можуть взяти на себе функції, які зазвичай виконуються державою або органами місцевого самоврядування. Гнучкість та відсутність бюрократичних обмежень дозволяють їм бути більш адаптивними і швидко реагувати, приймати рішення, змінювати підходи та знаходити фінансування для досягнення визначених цілей. Отже, вони можуть продемонструвати велику ефективність та надати практичні результати.

Можна передбачити, що з ростом міжнародної допомоги для держави та зі зміцненням її інституційної спроможності функції забезпечення будуть поступово передаватися тиловим службам Збройних сил України, які будуються за стандартами НАТО. Однак у майбутньому здійснення цих функцій волонтерськими організаціями все одно буде актуальним, оскільки зростатиме кількість ветеранів бойових дій, які потребуватимуть фізичної, психологічної та соціальної реабілітації. Крім того, проблеми, пов'язані з інтеграцією внутрішньопереміщених осіб, також потребуватимуть вирішення, що вимагатиме участі волонтерських організацій.

Приклади успішних проєктів та ініціатив громадських організацій в Україні свідчать про те, що вони є суттєвими структурами, спроможними ефективно впливати на забезпечення національної безпеки. Їх співпраця з урядом, військовими структурами та медіа є ключовою у формуванні сильної і стійкої системи захисту національних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. За час повномасштабної війни в Україні з'явилося 4365 громадських та благодійних організацій. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/news/4365-gromadskiyh-ta-blagodijnyh/> (дата звернення: 02.06.2023).
2. Місії громадських організацій під час війни: зміна напрямів, залучення міжнародної допомоги, інтеграція ВПО. *Громадський простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vidchuvaty-sebe-hromadyanamy-yak-hromadskym-orhanizatsiyam-prystosuvatysya-do-umov-vijny> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Конопльова М. У Львові пластуни зібрали 50 тонн допомоги для армії і закликають долучатися. 2022. 02 березня. URL: <https://shotam.info/u-lvovi-plastuny-zibraly-50-tonn-dopomohy-napidtrymku-armii-i-zaklykaiut-doluchatsya/>.
4. Українське суспільство в умовах війни : колективна монографія / С. Дембіцький та ін. ; за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

5. Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством : довідник / Л. Кравченко та ін. ; за заг. ред. Л. Кравченко. Київ, 2021. 48 с.

6. Статут. Організація ветеранів України. URL: https://shev.kyivcity.gov.ua/files/2019/4/17/ctatyt_ROV.pdf.

7. Жіноча сила України: як працює підтримка матерів військових. Рубрика. <https://rubryka.com/article/zhinocha-syla-ukrayiny/> (дата звернення: 09.06.2023).

8. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року : матер. щоріч. доп. / В. Потапенко та ін. ; за заг. ред. Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2022. 56 с.

9. Від маскувальних сіток до БПЛА. Топ-10 громадських організацій, що допомагають ЗСУ. #ШоТам. URL: <https://shotam.info/vid-maskuvalnykh-sitok-do-bpla-top-10-hromadskykh-orhanizatsiy-shcho-dopomahaiut-zsu/> (дата звернення: 01.06.2023).

10. Громадянське суспільство України в умовах війни. Звіт за результатами дослідження, м. Київ, грудень 2022 – січень 2023. URL: <https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12447-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya> (дата звернення: 02.06.2023).

REFERENCES:

1. Center for Democracy and Rule of Law (2022). Za chas povnomasshtabnoi viiny v Ukraini zivaylosia 4365 hromadskykh ta blahodiinykh orhanizatsii [During the full-scale war, 4365 public and charitable organizations appeared in Ukraine]. Retrieved from: <https://cedem.org.ua/news/4365-gromadskykh-ta-blagodijnykh/> [in Ukrainian].

2. Public space (2023). Misii hromadskykh orhanizatsii pid chas viiny: zmina napriamkiv, zaluchennia mizhnarodnoi dopomohy, intehtratsiia VPO [Missions of public organizations during the war: change of direction, attraction of international aid, integration of internally displaced persons]. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?news=vidchuvaty-sebe-hromadyanamy-yak-hromadskym-orhanizatsiyam-prystosuvatysya-do-umov-vijny> [in Ukrainian].

3. Konoplova M. (2022). U Lvovi plastuny zibraly 50 tonn dopomohy dlia armii i zaklykaiut doluchatysia [In Lviv, plastuns have collected 50 tons of aid for the army and are calling to join]. Retrieved from: <https://shotam.info/u-lvovi-plastuny-zibraly-50-tonn-dopomohy-napidtrymku-armii-i-zaklykaiut-doluchatysia/> [in Ukrainian].

4. Dembitskyi S., Zlobina O., Kostenko N. (2022). Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny: kolektyvna monohrafiia [Ukrainian society in the conditions of war: Collective monograph]. Kyiv: Instytut sotsiologhii NAN Ukrainy. 410 s. [in Ukrainian].

5. Kravchenko L., Nikitiuk T., Lukichov V., Arnautova V. (2021). Vzaiemodiia Zbroinykh syl Ukrainy z hromadianskym suspilstvom: dovidnyk [Interaction of the Armed Forces of Ukraine with civil society: a guide]. Kyiv. 48 s. [in Ukrainian].

6. Shmakov V. (2017). Statut. Orhanizatsiia veteraniv Ukrainy [Statute. Organization of veterans of Ukraine]. Retrieved from: https://shev.kyivcity.gov.ua/files/2019/4/17/ctatyt_ROV.pdf [in Ukrainian].

7. Heading (2023). Zhinocha syla Ukrainy: yak pratsiuie pidtrymka materiv viiskovykh [Women's power of Ukraine: how support for military mothers works]. Retrieved from: <https://rubryka.com/article/zhinocha-syla-ukrayiny/> [in Ukrainian].

8. Potapenko V., Tyshchenko Yu., Kaplan Yu. (2022). Pro stan rozvytku hromadianskoho suspilstva Ukrainy v 2021 rotsi ta yoho zminy na pochatku 2022 roku : materialy shchorichnoi dopovidi [On the state of development of civil society of Ukraine in 2021 and its changes at the beginning of 2022: materials of the annual report]. Kyiv: NISD. 56 s. [in Ukrainian].

9. Nykytenko D. (2023). Vid maskuvalnykh sitok do BPLA. Top-10 hromadskykh orhanizatsii, shcho dopomahaiut ZSU [From camouflage nets to UAVs. Top 10 public organizations that help the Armed Forces]. Retrieved from: <https://shotam.info/vid-maskuvalnykh-sitok-do-bpla-top-10-hromadskykh-orhanizatsiy-shcho-dopomahaiut-zsu/> [in Ukrainian].

10. Unity (2022). Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny. Zvit za rezultatamy doslidzhennia [Civil society of Ukraine in conditions of war. Report on the results of the study]. Kyiv. Retrieved from: <https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12447-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya> [in Ukrainian].